

JAUNIMO PADĖTIES DARBO RINKOJE TENDENCIJOS IR SKIRTUMAI LIETUVOJE

Kaip rodo analizės rezultatai, blogėjanti demografinė situacija veikia ekonomiką ir darbo rinką tiesiogiai, nes ilgą laiką Lietuvoje sparčiai mažėjo darbo išteklių skaičius jaunimo amžiaus grupėje. Darbo jėgos skaičius 15-24 metų jaunimo amžiaus grupėje Lietuvoje 1998-2021 m. laikotarpiu sumažėjo net 2,1 karto. Apie jaunimo integracijos į darbo rinką galimybių realizavimo sulėtėjimą atskirais laikotarpiais liudija dėl ekonominių krizių poveikio išaugęs nedarbas ir sumažėjęs užimtumas. Apibendrinant nedarbo tendencijas Lietuvoje per paskutiniųjų dešimt metų laikotarpį, galima teigti, kad bedarbių skaičius Lietuvoje gana sparčiai mažėjo, nors 2020 m. šis rodiklis išaugo (ypač jaunimo). Tais metais 15-24 metų jaunimo nedarbo lygis išaugo iki 19,6 proc. Minėtos amžiaus grupės jaunimo nedarbo lygis Valstybinės duomenų agentūros duomenimis 2020-2022 m. laikotarpiu Lietuvoje sumažėjo nuo 19,6 iki 11,8 proc. Gauti analizės rezultatai pagrindžia nuostatą, jog 15–24 metų amžiaus jaunimas buvo labiau pažeidžiamas ekonominių krizių laikotarpiu, nors nuo 2021-2022 m. jaunų žmonių padėtis darbo rinkoje gana žymiai pagerėjo. Po pandemijos krizės vėl ėmė augti jaunimo užimtumas ir mažėti nedarbas. Pandemijos krizės metu (2020 m.) bedarbiu Lietuvoje buvo kas penktas ekonomiškai aktyvus jaunas žmogus.

Nors jaunimo nedarbas nuo 2021 m. ir gerokai sumažėjo, bendra ekonominė padėtis ir situacija darbo rinkoje tapo labai įtempta. Gerokai sparčiau nei BVP 2021-2022 m. Lietuvoje augo infliacija ir darbo apmokėjimas. Realus BVP kitimo tempas siekė 2022 m. siekė 1,9 proc., (2021 m. – 6 proc.), infliacija 2022 m. net - 21,7 proc., (2021 m. -10,6 proc.), bruto darbo užmokestis 2022 m. -13,2 proc., (2021m. - 10,6 proc.).

Lietuvos jaunimo aktyvumo lygis pradėjo mažėti jau nuo 2020 m., užuot papildę užimtųjų gretas, nemaža dalis jaunų žmonių tiesiog iškrenta iš darbo rinkos. 15-24 metų amžiaus jaunimo aktyvumo lygis Lietuvoje 2020-2022 m. sumažėjo nuo 37,3 iki 36,2 proc. nors minėto amžiaus jaunimo užimtumas šiuo laikotarpiu išaugo (nuo 29,4 iki 32 proc.) ir beveik pasiekė priešpandeminį lygį (2019 m. - 32,9 proc.).

Ekonominių rodiklių poveikis jaunimo užimtumui ir nedarbui abejonių nekelia. Tačiau vertinant visų šalies gyventojų ir jaunimo situaciją galima teigti, kad aktyvumo lygio rodiklis gerokai mažiau susijęs su šalies ekonomikos cikliškumu ir su jais susijusiais darbo rinkos bangavimais. Atsižvelgiant į tai, galima būtų teigti, jog tiek jaunimo, tiek visų gyventojų aktyvumas darbo rinkoje daugiau socialinė, nei ekonominė kategorija. Jaunimo užimtumo ir aktyvumo darbo rinkos rodiklių santykio su šalies vidurkiu dinamika liudija, jog jaunų žmonių integracijos į darbo rinkos galimybių sulėtėjimas nebūtinai susijęs su tiesioginiu ekonominiu krizių poveikiu. Remiantis minėtais rodikliais buvo nustatyti W formos svyravimai, kurie rodo palankius ir nepalankius darbo rinkos raidos laikotarpius.

Neneigiant ekonominių veiksnių poveikio, socialine prasme įvairių socialinių gyventojų grupių aktyvumas darbo rinkoje tamptai susijęs su jų gyvenimiškų galimybių nuostatų formavimu ir jų realizavimu. Nors vertinant formaliai, paspartėję gyvenimo tempai ir spartėjanti technologijų kaita leidžia jaunimui geriau prisitaikyti prie stebimų pokyčių nei vyresnių kartų žmonėms, tačiau tyrėjai pažymi, kad ekonomikos globalizacija sukelia jaunų žmonių netikrumo jausmą visuomenėje. Tikėtina, jog jaunimo diskriminacijos rizikos darbo rinkoje gali išaugti esant didesniai socialinių bendravimo įgūdžių ir patirties trūkumui, (pvz. dėl karantino poveikio pandemijos krizės metu).

Silpnosios jaunimo padėties darbo rinkoje pusės susijusios su santykinai labiau išaugusiu šių nagrinėjamų socialinių grupių pažeidžiamumu ekonominių nuosmukių metais. Nors Lietuvos jaunimo nedarbo lygis ankstesnių ekonominių krizių metais siekė rekordines aukštumas, tačiau remiantis autorių analizės rezultatais tikrai negalima nepastebėti pozityvių jų situacijos pokyčių, lyginant su nagrinėjamų rodiklių kaita ES mastu.

Kita vertus, tyrimas rodo, kad pandemijos krizės įtaka paskatino gerokai daugiau nedirbančių asmenų registruotis Užimtumo tarnyboje. Tenka apgailestauti, kad pandemijos įtaka gerokai sumažino bedarbių darbinę motyvaciją ir 2021 m., nes užimtųjų (darbo vietų) skaičius gausėjo Lietuvoje netgi augant registruotam nedarbui. Nepaisant to, 2022 m. stebimas itin ženklus registruoto nedarbo sumažėjimo proveržis liudija apie pozityvius poslinkius darbo rinkoje. Vidutinis metinis užimtumo tarnyboje registruotų jaunų (iki 25 metų) bedarbių skaičius 2019-2021 m. Lietuvoje padidėjo net 2,6 karto. 2021 m. šis rodiklis siekė net 31,3 tūkst., nors per 2022 m. drastiškai sumažėjo iki 15,5 tūkst.